

sűrűség. Ezért feltételezhető, hogy a két lelőhely között további régészeti jelenségek lehetnek, csak a terület növényzeti fedettsége miatt a terepbejárás során ezt nem tudtuk meghatározni.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

191. Hernádvécse határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, Sza

2003. szeptember 15-én a 3-as út Garadna-Hernádszurdok közötti szakasza mentén terepbejárás során a már ismert régészeti lelőhelyek kiterjedését és intenzitását vizsgáltuk.

A kutatás 6 régészeti lelőhelyet érintett, melyek mindegyike részben vagy teljes egészében a 3-as út tervezett új nyomvonalára alá kerül. Mindegyik lelőhely ugyanazon a 150–160 méteres magassági vonalon, ugyanolyan földrajzi szituációban (a Hernád árteréhez lefutó dombok keleti lábánál) helyezkedik el. Mindegyikük szántóföld.

Az 1. sz. lelőhelyen (hrsz.: 0103) kis felszíni sűrűségben őskori; a 2. (hrsz.: 0133), 3. (hrsz.: 0129) és 4. számún (hrsz.: 0129) közepes sűrűségben neolitik; az 5. számú lelőhelyen (hrsz.: 0127) közepes sűrűségben császárkori kerámiát; a 6. sz. lelőhelyen (hrsz.: 0127) nagyon sok patiscsöredéket és császárkori kerámiát gyűjtöttünk. A már korábban megismert lelőhelyek kiterjedését a 2., 4., 5. és 6. lelőhelyek esetében sikerült pontosítani.

A leletanyag a Herman Ottó Múzeum Régészeti gyűjteményébe került.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Homola Krisztina, Hajdú István.

PUSZTAI TAMÁS

192. Héhalom, temető

(Nógrád megye) B

A vizsgált bronzkori tell egy a Bér-patak és a Bujáki-patak által alámosott dombperemen található, mintegy 165–180 m tengerszint feletti magasság között.

A középkori átalakítás nyomait viselő héhalmi tellen végzett régészeti-geológiai vizsgálatok egyértelműen bebizonyították, hogy a korábban félhektárosnak gondolt tell kettő körárok között 6–7 ha kiterjedésű erődített település volt a középső bronzkor kezdetén (hatvani kultúra). A tell körül több előtelepülés is feltételezhető, mind É-i, mind D-i és K-i irányban. A külső árok és a belső árok közötti mintegy 5–6 ha-os sávban koncentrált a településen élő emberek élete, míg a tell magja és a gyűrű alakú árok közötti fekete talajgyűrűben pedig feltételezhetően az állatállományt helyezték el. A tell belső centrumát csak periodikusan lakhatták, vagy csak kisebb számú emberi közösség élhetett itt (vezetőréteg, vagy katonai arisztokrácia területe). A belső, gyűrű alakú árok mellett a külső, mélyebb, helyenként 4 m-es, valószínűleg aszóvölgyekből kialakított sarló alakú árok övezte a tellt, az árkok funkciója egyértelműen védelmi jellegű volt. Az

előtelepekkel együtt jelentős emberi közösséget tömörítő erődített bronzkori település az Északi-középhegység lábánál, az észak-alföldi hordalékkúpon, az Alföld és a Kárpátok határán kialakított hatvani kultúra által kifejlesztett erődített tellhálózat része volt.

SÜMEGI PÁL

193. Hosszúpályi, Dél Gázmező

(Hajdú-Bihar megye) U, Ő, Sza, Á

2003 folyamán terepbejárást végeztünk Hosszúpályitól D-re, a Pocsaj irányába vezető műút K-i oldalán található mintegy 3 km²-es területen.

Hosszúpályi határa azért jelentős, mert éppen itt húzódik a homokbuckás Nyírség D-i határa. A Nyírség határa nem éles, a D-i irányba kifutó patakok között a homokos területek előre nyomulnak. Az uralkodó széliránynak megfelelően homokos területek Hosszúpályi D-i határában is előfordulnak. A 100 m tszf-i magasságú területen előforduló néhány méteres szintkülönbségek ennek köszönhetőek. A mélyebb részeken folyóvízi, a magasabb helyeken futóhomokos üledékek találhatók.

Az ármentesítési munkálatok előtt a mélyebb fekvésű területeket gyakran víz borította, a néhány méterrel magasabb homokos felszínnek pedig szárazulatok voltak. Egyrészt a tájhatár, másrészt pedig a víz jelenléte a biztonságosabb magaslatokkal az ember letelepedését segítette. A bejárt területen két csatornázott vízfolyás, vízjárta mélyedések és magaslatok találhatók.

A felszínen előforduló leletek alapján négy lelőhelyet találtunk. Ezek a felszíni leletek alapján nem egyforma intenzitásúak. Legintenzívebb a 3–4. számmal jelölt terület, ahonnan őskori és császárkori szarmata leletek kerültek elő. A lelőhely a környezetből kissé kiemelkedő, hosszan elnyúló partos részen terül el. A 2. számmal jelölt területről Árpád-kori cserépbogrács-peremet, újkőkori és császárkori szarmata kerámiaanyagot gyűjtöttünk.

M. NEPPER IBOLYA

194. Hódmezővásárhely, Kopáncs

(Csongrád megye) R

A 47-es út Hódmezővásárhely és az algyői Tisza-híd közötti szakaszának tervezett szélesítéséhez kapcsolódóan 2003. május 19. és július 10. között folytattuk a 2002-ben elkezdett megelőző feltárást a lelőhelyen (Olasz Sándorné tanyája). Előkerült a középső rézkori (bodrogkeresztúri kultúra) település folytatása, összesen 70 településobjektum (gödrök, árkok, cölöplyukak).

TÓTH KATALIN

195. Hunya, 12. számú lelőhely

(Békés megye) Ø

A lelőhely a község határának Ny-i szélén, a kondorosi országút mindkét oldalára áthúzódva helyezkedik el. A

megközelítőleg háromszög formájú, kb. 500×600 méteres, nagy kiterjedésű lelőhely a Kondoros-ér D-i ágának K-i partján elterülő platószerű kiemelkedésen található, területén Árpád-kori edénytöredékek kerültek elő a topográfiai célú terepbejárások alkalmával. A lelőhelyen gyűjtött leletanyag jellege és kiterjedése alapján Árpád-kori falu feltételezhető, bár a falu ismert oklevelekben nem szerepel. A lelőhelyen téglatöredékek is előkerültek, ám azok nem utaltak egyértelműen templomra. A sok objektumra utaló foltokban talált leletanyag nagy részét különböző peremkiképzésű bográcsok töredékei alkotják. A bográcsokon kívül változatos fazekak töredékei is előkerültek.

Az érintett területen útépités földmunkáinak megkezdése előtt megelőző régészeti feltárást végeztünk 2003. április 15–26. között. A korábban a területen húzódó földút felbontásakor kiderült, hogy az úttal párhuzamosan futó csatorna földjét, annak kiásásakor a földút területére hordták, annak feltöltésére használták fel. A földgyalival történt nyelés közben jól megfigyelhetők voltak a földút feltöltésének modern rétegei. A földút, valamint a mellette lévő terület lehumuszolása nyomán kb. 40–50 cm mélységben értük el a bolygatatlan sárga színű altalajt. Az altalaj fölötti rétegek lehorodásakor semmilyen régészeti lelet, vagy régészeti jelenség nyoma nem került napvilágra.

LISKA ANDRÁS

196. Ikervár, Rába-meder (Vas megye) Ú

A lelőhelyre Kiss Péter hívta fel figyelmünket. Az alacsony vízállást kihasználva 2003. augusztus 21-én készülék nélkül, csak maszk és légzőcső használatával lehetett átfésülni a medret. A jelenségek azonban a felszínen is láthatóak voltak.

Az első lelőhely a Rába-híd feletti folyószakaszon található, a kastély parkjánál. Cölöpök csonkjai figyelhetőek meg egy-egy sorba rendezve a két part közelében. A keleti partnál maradt fenn több cölöp. Dr. Grynacus András kormeghatározás céljára mintát vett belőlük; az eredmény szerint az ikervári híd cölöpjei 18. századiak. A keleti part cölöpjei között tölgy- és fenyőcölöpök is voltak, ami arra utal, hogy az építményt megújították. A jelenség valószínűleg híd maradványa. A dendrokronológiai vizsgálatok is arra utalnak, hogy a hidat egy alkalommal megújították. A tölgy fázis 1782 utánra keltezhető. A cölöpök elhelyezkedéséről rajzot készítettünk, melyen jelöltük a minták sorszámát is.

A második lelőhely a híd maradványai felett mintegy 50 méterrel helyezkedik el. A jobb parttól rézsútosan cölöpsor indul el, amely a folyó közepén folyásirányban törik meg. Hat cölöpöt figyeltünk meg eredeti helyén. Dr. Grynacus András mintát vett belőlük. A jelenség feltételezésünk szerint halászeszköz volt, talán egy szégye/cége maradványa. Cölöpszerkezetű, rekesztő halászeszközök (gyakran V formájúak) gya-

kori leletnek számítanak az európai folyókban. Működési elvük annyira egyszerű (a halak mozgásának irányítása, hálóba, varsába terelésük), hogy hosszú időn át használták a módszert, ezért önmagában nem keltezhető. Az átkelőhely és a kastély közelsége magyarázhatja helyzetét, de biztosan csak a faminták keltezése után állíthatunk.

A szemlét Tóth J. Attila (KÖH) vezette, részt vettek dr. Gaál Attila, Egyházi Dóra, dr. Grynacus András, Jakucs Gábor, dr. Annie Dumont, Jean-François Mariotti régészek, valamint a Győri Búvár SE búvárai.

TÓTH JÁNOS ATTILA

197. Ivánca, Lapos (Fejér megye) B

Az Intercisa Múzeum 2003. november 10-én értesítést kapott arról, hogy Ivánca külterületén szántás közben embercsontok kerültek elő. November 12-én kiszálltunk a helyszínre, és megállapítottuk, hogy a lelőhely Ivánca Lapos elnevezésű határrészén van, amelyen korábban Pongrácz Zsuzsánnával végeztem hitelesítő ásatást. Az akkor megtalált középkori templomtól és temetőtől az előkerült emberi csontok kb. 700 méterrel délebbre kerültek elő. A lelőhely pontosabb behatárolása érdekében terepbejárást hajtottunk végre.

A több korszak emlékeit felölelő lelőhely mintegy 780 méter hosszúságban és 180 méter szélességben húzódik a Duna egyik mellékága mentén É-D-i irányban (036/9 hrsz.). Az újonnan előkerült embercsontokat a lelőhely déli végén fordította elő az eke bronzkori cserpekkel együtt, ami talán birituális temető léte utal. A lelőhely folytatásában kb. 250×120 méteres felületen bronzkori település maradványai kerültek elő. A bronzkori lelőhelyet mintegy 100–120 méteres szakaszon átfedő, a templom dombjának DNY-i oldaláig húzódó középkori falu kiterjedése kb. 350–400×100 méter.

Munkatársak: Haraszi Gabriella és Késmárky Rita restaurátorok, valamint Endész László.

KESZI TAMÁS

198. Izsófalva, Gede (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) V

A Hadtörténeti Múzeum Térképtárában egy 1957-ben készült légi felvételen jól kirajzolódik a föld- és vízivár omega alakú fehér vonala. A vár adatait korábban összefoglaltam.¹¹

2003. szeptember 15–22. között átvágtam a sáncot, aminek célja az árok metszetének dokumentálása. A vár északi részénél a pincékhez kanyarodó földúttól keletre 20 méterre jelöltük ki az É-D iránytól kissé keletre eltérő kutatóárkot, az Izsófalváról Rudolftelepre a hegyen

11 B. HELLEBRANDT M.: Edelény, Szendrő és Izsófalva vízivárai. HOMÉ XLI (2002) 24–31.